

УДК 336.71.003.13

Рибалка О.О., Українська академія банківської справи Національного банку України

**УДОСКОНАЛЕННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ
«ЕФЕКТИВНІСТЬ БАНКІВСЬКОГО БІЗНЕСУ»
IMPROVEMENT TO CONCEPT IS «EFICIENCY BUSINESS OF BANK»
УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ СУЩНОСТИ ПОНЯТИЯ
«ЭФФЕКТИВНОСТЬ БАНКОВСКОГО БИЗНЕСА»**

Стаття містить удосконалення сутності економічної категорії «ефективність» та визнає вплив особливостей банківського бізнесу на формування даного показника. Ключові слова: ефективність; ефективність банківського бізнесу; фактори ефективності.

Актуальність проблеми. Досягнення високої ефективності функціонування банку є головною метою, яку ставлять перед собою його власники, вкладаючи кошти в банківський бізнес, а управління ефективністю є одним із пріоритетних завдань фінансового менеджменту банку, що зумовило значні наукові напрацювання у цих сферах.

Аналіз досліджень і публікацій. Питання підвищення ефективності банківського бізнесу знаходяться в центрі постійної уваги науковців та банкірів-практиків. Вони знайшли своє відображення в наукових працях зарубіжних та вітчизняних вчених, серед яких: Дж. Ф. Сінкі, П. Роуз, А.О. Кириченко, Тарасевич В.Н., І.В. Сало, Ф.І. Шпиг, О.Д. Заруба, Т. Котарбинський, Я. Зеленеvский, Л.О. Примостка, Золотогоров В.Г.

Постановка проблеми. Вивчення існуючих в сучасній економічній науці методологічних концепцій щодо досліджуваної проблематики дозволило зробити висновок, що цільового комплексного підходу до визначення ефективності банківського бізнесу не сформовано. Хоча наукові напрацювання в загальній теорії економічної ефективності та рекомендації щодо способів її оцінювання досить значні, проте питання визначення ефективності з

урахуванням специфіки банківської діяльності залишаються недостатньо розробленими як в теоретичному, так і в методично-практичному аспектах.

Мета дослідження: уточнення сутності економічної категорії «ефективність» та визначення впливу особливостей банківського бізнесу на формування даного показника.

Завдання, що були поставлені для досягнення визначеної мети:

- * проаналізувати існуючі підходи до визначення терміну «ефективність»;
- * уточнити сутність поняття «ефективність банківської діяльності»;
- * визначити фактори, що впливають на ефективність діяльності банківської установи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Різноманіття існуючих трактувань терміну «ефективність» викликає питання про те, що саме варто розуміти під ефективністю взагалі й, зокрема, ефективністю банківського бізнесу.

Поняттю «ефективність» в англійській мові відповідають кілька термінів, що у фінансовій літературі трактуються наступним чином:

effectiveness – здатність досягати раніше визначені цілі (незалежно від того, якою ціною це було зроблено);

efficiency – оптимальне співвідношення витрачених ресурсів і отриманих результатів (незалежно від того, чи була досягнута поставлена мета);

effectuality – сполучення effectiveness і efficiency. Поняттю «ефективність» також відповідає термін performance, що позначає загальний стан організації, включаючи фінансові і нефінансові параметри, досягнутий рівень розвитку і перспективи [1].

В економічній літературі термін «ефективність» уперше з'явився в роботах класика політекономії У. Петти і фізіократа Ф. Кене, але він не розроблявся ними як самостійне економічне поняття. Вони вживали цей термін у значенні «результативності» і використовували його для оцінки урядових і

приватних заходів у залежності від того, сприяли вони чи ні пожвавленню економічного життя.

Зміна поглядів на роль уряду, який стали сприймати не тільки як суб'єкт влади, але і як суб'єкт управління, змінило погляд на «ефективність». Її стали пов'язувати з об'єктивованим виміром результату діяльності стосовно визначеної мети.

Наприкінці XIX століття термін „ефективність» почав втрачати суто економічне значення і став використовуватися для оцінки різноманітних дій. Цьому сприяло те, що проблемами економіки стали займатися не лише економісти. Машинне виробництво, що розширюється, продуціювало зміну задач, функцій і сфери відповідальності інженерів, яким довелося займатися як економічними задачами, так і задачами організації виробництва.

В економічній літературі розуміння ефективності також зазнало змін, що було пов'язано з переглядом уявлень про «економічний ефект», особливо в частині його інвестиційної і результуючої складових, множинності і різноспрямованості ефектів. Були введені поняття абсолютної і порівняльної економічної ефективності [10].

Розширенню поняття «ефективність» сприяли теоретичні розробки в інших науках, наприклад, у праксеології. Засновник праксеології Т. Котарбинський поняття ефективності не відокремлював від правильності й успішності. Успішність діяльності він визначав за допомогою наступних критеріїв: корисність, точність, майстерність, чистота [5].

Подальший розвиток у рамках праксеології термін «ефективність» одержав у роботах Я. Зеленевого. Він розглядав ефективність, вигідність і економічність як основні критерії успішної діяльності, ввів міру ефективності як «відношення сумарної цінності фактичних результатів діяльності до очікуваної сумарної цінності відповідних цілей» [3].

Таким чином, термін «ефективність» є багатозначним поняттям і відображає відношення різних аспектів діяльності: результату і витрат, результату і цілей, результату і потреб, результату і цінностей.

Слід зазначити, що використання традиційних підходів для оцінки ефективності діяльності банків (ресурсно-витратний, продуктивності праці, граничної корисності та інші) є досить обмеженим. Вважається, що функціонування будь якої системи, включаючи банківську, можна оцінити за двома основними критеріями:

- перший пов'язаний із тим, як швидко досягаються поставлені цілі;
- другий – із ефективністю, з якою перетворюються витрати на доходи.

Незважаючи на важливість обох цих критеріїв, у практиків більшу зацікавленість викликає другий із них. Керівництво завжди зацікавлене в отриманні інтегрованої оцінки результатів перетворення витрат на доходи, яка виражається у вигляді комплексних показників, зручних для порівняння, і характеризує ефективність діяльності з точки зору її відповідності стратегічним цілям бізнесу.

Зважаючи на специфіку діяльності банків та з огляду на те, що банківська сфера є складною динамічною системою, функціонування і розвиток якої супроводжується значними ризиками, варто зазначити, що найприйнятнішим для оцінки ефективності банківського бізнесу є цілісний системний підхід, яким передбачається розгляд поняття «ефективність» як складного системного явища у потрібному вимірі «прибутковість – ризиковість – надійність». Тому критеріями ефективності банку повинні виступати як безпосередньо фінансові результати його діяльності (дохід і прибуток), так і результативність (рентабельність), а також вся сукупність показників фінансового стану (стійкість, ліквідність, платоспроможність), досягнутих банком із урахуванням їх ціннісної або цільової значущості як для самого банку, так і для соціально-економічного середовища його діяльності.

Вищевикладене твердження дозволяє зробити висновок, що сукупність критеріїв повинна розглядатися як система, як комплексна характеристика, що відображає відповідність результатів діяльності комерційного банку поставленим цілям на кожному часовому інтервалі його функціонування, і в

даному аспекті тільки досягнення всіх, а не декількох, критеріїв дозволить говорити про ефективність його діяльності.

Таким чином, ефективність діяльності комерційного банку – це не тільки результати його діяльності, але й ефективна система управління, що побудована на формуванні науково обґрунтованої стратегії його діяльності. Відтак рівень прибутковості визначається як внутрішніми (ендогенними), так і зовнішніми (екзогенними) факторами. Перші прямо залежать від організації роботи банку, другі – від зовнішніх умов. Цим поділом доцільно керуватись, моделюючи фінансово-господарську діяльність, здійснюючи комплексний пошук резервів для підвищення ефективності роботи банку та максимізації його прибутку.

Визначальними внутрішніми факторами впливу на фінансову стійкість банку є концепція його розвитку та внутрішня економічна політика. Виходячи з цього, дані фактори доцільно поділити на наступні групи:

- організаційні: стратегія банку, рівень менеджменту, кваліфікація кадрів, взаємовідносини з засновниками;
- технологічні: орієнтація банку на розвиток сучасних банківських технологій, потреба ринку в нових банківських продуктах, використання нових комп'ютерних та телекомунікаційних технологій;
- фінансово-економічні: обсяг та структура власних коштів, рівень доходів та прибутку, ліквідність, структура залучення коштів та їх ефективне розміщення.

Однак фінансова стійкість комерційного банку залежить не лише від внутрішніх факторів, а й від зовнішніх, які включають наступні аспекти:

а) ринкові: економічні умови господарювання, рівень техніки й технології, реальні доходи населення, довіра суб'єктів господарювання та приватних осіб до банківської системи, демографічні чинники, структура ринку, конкуренція та пропозиція і попит на кредит, потенційна кредитоспроможність позичальника, ціна кредитних ресурсів;

б) адміністративні: важелі державного регулювання.

Висновки. В статті набуло подальшого розвитку визначення сутності економічної категорії «ефективність» та виявлено вплив особливостей банківського бізнесу на формування цього показника.

Визначено, що для оцінки ефективності банківського бізнесу має використовуватися цілісний системний підхід, яким передбачається розгляд поняття «ефективність» як складного системного явища у потрібному вимірі «прибутковість – ризиковість – надійність».

Статья содержит усовершенствование сущности экономической категории «эффективность» и определяет влияние особенностей банковского бизнеса на формирование данного показателя. Ключевые слова: эффективность; эффективность банковского бизнеса; факторы эффективности.

The article contains improvement of essence of the economic category «efficiency» and determines influence peculiarity business of bank on the forming a given index. Keywords: efficiency; efficiency of bank business; factors of efficiency.

1. Дадаян В. С., Тавадян А. А. Системология экономических категорий. — М.: Наука, 1992. — 108 с.

2. Заруба О.Д. Операційно-вартісний аналіз фінансів банку та управління // Вісник НБУ. — 1998. — № 4. — С. 57-59.

3. Зеленовський Я. Организация трудовых коллективов: Введение в теорию организации и управления.-М.,1971

4. Золотогоров В.Г. Энциклопедический словарь по экономике. - Мн.: Полымя, 1997. - 571 с.

5. Котарбинский Т. Трактат о хорошей работе.-М.: Экономика, 1975

6. Примостка Л.О. Аналіз банківської діяльності: сучасні концепції, методи та моделі: Монографія. — К: КНЕУ, 2002. — 316 с.

7. Тарасевич В.Н. Эффективность общественного производства: сущность и механизмы роста. К.: Вища школа, 1991. — 191с.

8. Роуз Питер С. Банковский менеджмент: Предоставление финансовых услуг. - М.: Дело Лтд, 1995. - 743 с.

Рибалка, О.О. Удосконалення сутності поняття «ефективність банківського бізнесу» [Текст] / О.О. Рибалка // Культура народів Причорномор'я. – 2007. – № 109. – С. 126-128.